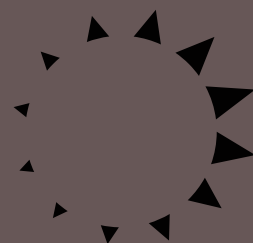

Názorové fórum
k výročí ruské invaze
na Ukrajinu

Temný únor

Petr
Pithart

5

Jiří
Přibáň

18

Ludmila
Rakušanová

7

Tomáš
Halík

20

Jan
Urban

8

Ivana
Svobodová

22

Petra
Procházková

10

Ladislav
Snopko

24

Alice
Koubová

14

Petr
Fischer

26

Michael
Romancov

16

Pavel
Štingl

30

Texty: Petr Hlaváček, Petr Pithart, Ludmila Rakušanová, Jan Urban,
Petra Procházková, Alice Koubová, Michael Romancov, Jiří Přibáň, Tomáš Halík,
Ivana Svobodová, Ladislav Snopko, Petr Fischer, Pavel Štingl

Redakce a korektura: Jana Křížová

Produkce: Věra Weinerová, Mahulena Červená

Grafická úprava: Belavenir

Fotografie na obálce: Vadim Ghirda

Fotografie: Karel Cudlín, Lukáš Žentel, archiv Petry Procházkové

Tisk: Typodesign s.r.o.

Vydal: Památník ticha, státní příspěvková organizace MK ČR

Poštovní adresa – kancelář: Osadní 26, 170 00 Praha 7

www.pamatnikticha.cz

© Petr Fischer, Tomáš Halík, Petr Hlaváček, Alice Koubová, Petr Pithart,
Petra Procházková, Jiří Přibáň, Ludmila Rakušanová, Michael Romancov,
Ivana Svobodová, Ladislav Snopko, Jan Urban, 2023

© předmluva a závěr Pavel Štingl, 2023

© foto Karel Cudlín, Lukáš Žentel

© coverphoto ČTK/AP/Vadim Ghirda

© Památník ticha, 2023

Akce pod záštitou primátora hlavního města Prahy.

Hlavní mediální partner: Česká televize

Památník ticha
Memorial of Silence

2. názorové fórum Památníku ticha Praha rezidence primátora 23. února 2023

Hledání jazyka kultury paměti – stereotypy

První pokus s novým diskusním formátem jsme uspořádali loni k výročí takzvané konference ve Wannsee. Letos jsme se opět rozhodli zahájit sezonu **Vysílání Stanice Bubny** setkáním, jež může zaujmout mladé lidi.

Samo se nabídlo spojení dvou po sobě jdoucích významných dat:

24. února – rok od vpádu Rusů na Ukrajinu
a 25. února – 75 let od komunistického puče v Československu.

Samotná válka, zuřící již zhruba rok nedaleko od nás, je téma každého dne pro první stránky novin. Nás však zajímají i boje na dezinformační půdě. Tématem letošní sezony pro veřejné diskuse Památníku ticha jsou *stereotypy*.

Zajímají nás jako spouštěče lží lehce přijímaných veřejností ve veřejném prostoru. Šablony, opakované v médiích a na sociálních sítích, podporují různě projevený extremismus, xenofobii, antisemitismus a jiné nepřijatelné sociální projevy.

Dvouvýročí událostí, vzdálených od sebe tři čtvrti století, je zdánlivě náhodnou vazbou. Nabízí však zamyšlení nad ulpíváním nánosů v našich hlavách, jež neseme jako dědictví z výroků našich otců a dědů, případně také černobílé rezistence k narativům, které byly vnucovány a skončily jako bloky našeho pohledu na svět.

Model zapůjčený z architektonických prezentací PechaKucha [pečakuča] se opět vrátil do rezidence pražského primátora. Patří za to díky novému vedení magistrátu. Byl znovu pečlivě dramaturgicky připraven, moderace se ujali Renata Kalenská a Jan Bumba.

Jsme vděční našim hostům a korespondentům, že přijali účast a nabídli několik myšlenek do společného tržiště. Děkujeme České televizi, že se ujala streamu, jenž měl dobrou sledovanost. A děkujeme také všem návštěvníkům, kteří zaplnili hlediště. Tento sborník má být nejen vzpomínkou na události, jejichž odkazy v sobě neseme, ale také hledáním jazyka kultury paměti, k jehož kultivaci Památník ticha směřuje.

Pavel Štingl,
ředitel Památníku ticha

Tradicionalita a modernita dokážou vytvořit místo dialogu

Pokusím se vyjádřit krátkou tezi, možná ne jako politik, ale jako architekt, věc, která se váže k této budově, primátorské rezidenci. My architekti přemýšlíme v kontextech, přemýšlíme v obrazech a tato budova je určitým obrazem vztahu k městu; vyprojektoval ji František Roith, což byl reprezentant určité tradicionalistické roviny v architektuře. A zároveň v ní zkombinoval prvky modernity, o tom se ještě zmíním.

Budova byla darem České pojišťovny, specifikem je, že v ní bydlel pan primátor Baxa, kterého všichni známe ze soudního sporu s Hilsnerem. A potom zde bydlel už jenom nacista Pfitzner; on tady byl neoprávněně, protože byl jen náměstek a vlastně neměl právo v primátorském bytě přebývat.

V čem je modernita tohoto domu?

Spočívá v neuvěřitelné komplexitě. Je tady galerie, knihovna, malé divadlo, dětská knihovna, reprezentační prostory a i už zmíněný byt primátora. Ta drzá teze, kterou doufám, že mi jako odborníci odpustíte, je, že tradicionalita, která je obsažena v této budově, se pozitivně projevila třeba v tom, že dům velmi vhodně zapadl do svého kontextu, do vlastně zdecimovaného ghetta, které na přelomu století bylo znovu vytvořeno; stvořilo ho fakticky velmi konzervativní prostředí. Zároveň dům svou modernitou vložil to, co přicházelo následně, po zbytek 20. století.

Přijde mi, že tradicionalita má sklon tvořit mýty a modernita že má tendenci jako nechtěné produkty plodit dezinformace, přičemž dialog rezonující právě v tomto domě, včetně jeho obyvatel pana primátora Baxy a nacisty Pfitznera myslím, je v těchto prostorách stále obsažen a je dobrým rámem k debatě.

Petr Hlaváček,
náměstek primátora hlavního města Prahy

Petr Pithart

Falešné obrazy února 1948 a doba „postfaktická“

Jedna z aforistických, ale proto o nic méně výstižných definic národa zní: Je to společenství lidí, kteří uzavrou tichou dohodu o tom, které příběhy z dějin si budou vypravovat a o kterých raději pomlčí. Které heterostereotypy a které autostereotypy bude používat.

Tak je to dosud i s únorem 1948. Nabízím vám toto porozumění. Bylo o něm rozhodnuto už v Mnichově 1938, kdy Benešovi nezbylo než se pro budoucnost spolehnout na Stalina. To platilo od chvíle, kdy se rozhodl nebojovat. Když totiž část území republiky i s obyvatelstvem už předem, nepřímo sice, přes Francouze a Brity, nabídl Hitlerovi. Bylo 14. září 1938, kdy vyslal na utajovanou a dosud málo známou misi k Britům a Francouzům ministra Nečase. Ti pak, už s lehčím srdcem, umožnili Hitlerovi vzít si víc území a víc obyvatel, než kolik Beneš navrhoval.

Bylo jejich počínání „zradou“? ... Jak zní dosud neproblematizovaný heterostereotyp Západu? Bylo, i když si Francouzi a Britové svůj postoj v Mnichově mohli snáze ospravedlnit, pro sebe omluvit.

Stalin tak zůstal pro Beneše jediným spolehlivým spojencem. Proto smlouva o přátelství a vzájemné pomoci již v prosinci 1943, první svého druhu. To je autostereotyp náš: Byli jsme zrazeni. Benešova role v tomto příběhu je to, o čem si ale doposud nechceme vyprávět.

Únor 1948 pak chápu jako završení zmíněného Benešova už předmnichovského postoje. A pak hrály roli jeho utkvělé, celoživotně sdílené představy o socializující demokracii, jeho víra v poválečnou demokratizaci SSSR, ve Stalinovy sliby.

Zcela konkrétně se o únoru 1948 rozhodlo už v půli března 1945, kdy moskevský i londýnský exil na setkání v Moskvě souhlasily s tím, že napříště půjde o demokracii nepluralitní, totiž uzavřenou, bez tří stran pravice, především bez nejsilnější strany první republiky, agrární.

Přechod moci v únoru byl pučem, *coupe de Prague*. Protože byl v rozporu s duchem republikánského parlamentarismu. Prezident totiž podepsal demisi 12 ministrů. Víme, proč demisi podali – 24. února v půl páté odpoledne. Ačkoli ten den ráno dva ministři za sociální demokracii, Václav Majer a František Tymeš, účast ve vládě obrozené Národní fronty odmítli. Nebyli však započítáni k ministrům demisionizujícím. Z důvodů mně ne zcela pochopitelných, zcela formalistických. Nejspíše proto, že Laušmanovo vedení sociální demokracie účast na demisi odmítlo.

Byl to puč, byl totiž násilný – již ten den obsazovaly sekretariáty nekomunistických politických stran ozbrojené bojůvky a docházelo k prvním zatčením. Prahou jako viditelná hrozba objížděly nákladní vozy, na kterých seděli nelegální lidoví milicionáři s puškami v rukou. Lži, cílené dezinformace o tom, že se buržoazie chystá uchvátit násilím veškerou moc, v tom hrály podstatnou roli. Nekomunistické strany se však naopak vyznačovaly pasivitou a veškerou odpovědnost ponechaly na ústavním, parlamentním řešení, na ústavověrném prezidentovi, oslabeném však nemocemi, možná již dezorientovaném. Nekomunistické strany nechtěly ani neuměly mobilizovat, což uměla dokonale KSČ. Místo toho své straníky uklidňovaly. Proto plná náměstí pro Gottwalda, proto jen dva pochody studentů Nerudovou ulicí na Hrad. Zkrátka: demokraté hráli kriket, komunisté rugby.

A tak si dosud vyprávíme nejen neúplný, ale zavádějící příběh o tom, jak jsme na podzim 1938 byli dobří a chtěli bojovat, a ti druzí, ti zrádci, byli sobečtí, tedy zlí a uškodili nám. Jak v únoru 1948 prohrála demokracie parlamentní cestou. – Edvard Beneš tak stále zůstává balvanem tarasícím cestu k pravdivému poznání.

Ukrajinu a Rusko ponechám po úvaze zasvěcenějším. Ale dovolím si ještě kratší úvahu na téma stereotypy, dezinformace. Na téma doba postfaktická.

×

Stereotypy? Autostereotypy a heterostereotypy? Jedeme v nich všichni, v nějaké míře, musíme, často jsou prospěšné, úlevné.

Bez zevšeobecňování, bez předsudků, se v globálním světě nevyznáme vůbec; budeme dělat jednu chybu za druhou, stále větší chyby. Jde, jako vždy, o míru.

Přílišné zevšeobecňování, ať se již týká velkých skupin lidí, nebo jiných objektů, vede k stereotypizaci – a tou skupinou lidí můžeme být myšleni i my sami, pak se mluví o autostereotypech, anebo jiní, pak se mluví o heterostereotypech.

Je-li takové pojmenování pohoršlivé, mluvíte zpravidla o předsudku, o myšlení „před soudem“, „před posouzením“, „před důkladnějším poznáním“. Když neznám, nerozumím. Tedy pohrdám, nenávidím. Nenávisť, vyostřená reakce na nesrozumitelnost, je nejsnazší způsob, jak rozumět těm druhým. Popření. Nějakou formou konečného řešení.

Neznám, nerozumím, nenávidím, to jsou postoje, jakými dnes v globalizovaném světě reagujeme na nesrozumitelnost mnoha situací. Čemu jedině rozumíme, je, že globalizace je prostředím jednoznačně přínosným jen z hlediska tvorby bohatství. Jen tak dává srozumitelný smysl. Ve všech jiných ohledech je nepřírozená, a tedy nesrozumitelná. Proč zároveň sociální rozdíly jen zvětšuje? Příliš velký a příliš složitý svět musí jako obranné reakce vyvolávat heterostereotypy nevěle, nechuti, nenávisť. Globalizace včetně sítí se tak ukázala prostředím, ve kterém se takové nepřátelské heterostereotypy šíří jako zbraně hromadného ničení.

Jsmo poslední dobou zavaleni novými a novými novotvory. Necháváme se jimi zavalovat. Patrně s nadějí, že s nimi lépe porozumíme novým, neznámým situacím, dějům. Jsem zásadně proti. Trvám na tom, že všechno se dá vyjádřit obecnou češtinou, třeba více slovy. Novotvarům ve skutečnosti mnoho lidí nerozumí. Také já často nerozumím. Zvětšují náš strach.

A tak se také objevilo adjektivum postfaktický, postfaktická, postfaktické. V počítači jej mám stále ještě podtržené červeně, jako slovo neexistující. Já tady protestuji proti tomuto adjektivu. Proti souloví „doba postfaktická“. Jistě, je směšné protestovat proti slovům.

Protestuji proti defétismu, který tato slova bezděky přijal jako hotovou realitu. Řízené dezorientace, konspirační teorie jsou ale zase jen fakta. Jsou to zase fakta, i když fakta masového, „síťového“, výskytu. Trvám na tom, že tento novotvar oslabuje naši schopnost, vůli rozumět dnešnímu světu. A dodávám, že si je jakoby vynucuje nesrozumitelná globalizace. Václav Havel o ní řekl, že je to to, „co se nám děje“. Myslím, že je to velice výstižné. Co víme jistě, to je, že globalizace usnadnila růst bohatství, přerůstá nám však přes hlavy. Masově sdílené nepřátelské heterostereotypy jsou přece zase jen fakta, žádná „postfakta“. V době postfaktické, kdyby taková opravdu byla, dělala by z nás už jen bezmocné pozorovatele. Doba je skutečně často nesrozumitelná, tíživá, zlá, ale není postfaktická. Je to doba, ve které bojujeme ověřitelnými, pravdivými fakty proti veliké síle zla fabrikovaných lží. To se děje v globalizovaném světě s vestavěnou tendencí k zvětšování všech myslitelných nerovností. Ve světě, kterému nerozumíme, a zmatení lidé v útrapách, v nouzi, reagují pochopitelnými stereotypy a heterostereotypy.

Globalizace dnes válkou na Ukrajině a také čínskou reakcí na ni ztrácí svoji sílu. Už se mluví o deglobalizaci. V menších, přehlednějších světech, než je planeta jako celek, třeba v Evropě, ve střední Evropě, budeme mít, doufám, větší šanci porozumět sami sobě, a tak sebrat vítr z plachet iracionálních, nenávisťným předsudkům.

Jakákoli cenzura je tu pokusem zoufalým, nebezpečným. Může se snadno obrátit proti nám. Trpělivé vzdělávání a informování, kultura a umění, literatura a film jsou tu jedinými možnými, i když ne nejrychlejšími způsoby, jak se bránit a ubránit invazím lží.

Památník ticha tak, jak byl budován, a tak, jak je – a doufám i bude – provozován, je jedním z těch velmi dobrých způsobů.

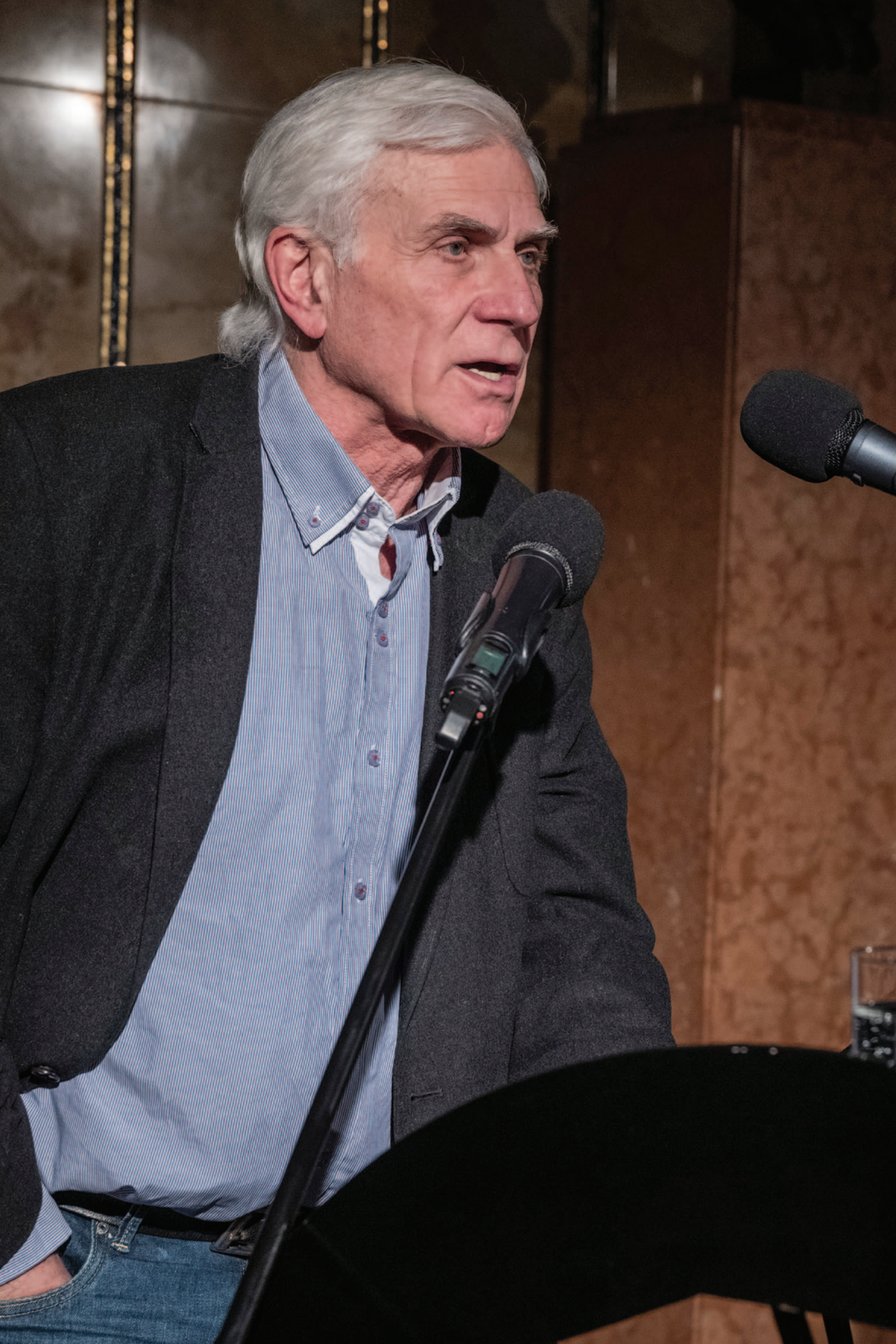
Ludmila Rakušanová

Jakého zneužitelného předsudku se v současnosti obáváme nejvíce?

Jeden předsudek, který pěstujeme v České republice už skoro osmdesát let a manipulátoři ho úspěšně zneužívají dodnes, je obava ze sudetských Němců. Po mém návratu z emigrace na konci roku 1989 mě konsternovalo, jak často měli lidé v publiku při různých diskusích obavy, že přijdou sudetští Němci a budou chtít zpátky svůj majetek. Časem se kolem toho rozpoutala přímo hysterie, kdo zapochyboval o platnosti poválečných dekretů, dostal málem cejch zrádce národa.

Zatímco se v Maďarsku tamní parlament oficiálně omluvil vyhnaným maďarským Němcům hned v roce 1990 a maďarský ústavní soud anuloval veškeré paragrafy, na jejichž základě se vyhnání konalo, v Česku se nezměnilo nic ani po roce 2015, kdy Sudetoněmecké krajanské sdružení vyškrtlo ze svých stanov pasáže o „znovunabytí domova“ a majetku. Čeští poslanci se přesto dodnes bojí i toho, že kdyby souhlasili například s konáním sudetoněmeckého sjezdu v České republice, jejich voliči je příště nezvolí.

Vzít populistům strašidlo sudeťáků je důležité především proto, že jak jsem se během své emigrace v Německu přesvědčila, zpracovat se dá i mnohem větší historická zátěž, než je kolektivní vina, kterou jsme uvalili na sudetské Němce. Společnost se tím osvobodí, stabilizuje a nabude sebevědomí. A přesně to bychom teď potřebovali jako sůl. Jinak se budeme navěky vymlouvat, že jsme jen malá zemička uprostřed Evropy, která nic nezmuže.

Jan Urban

Šablony, stereotypy či nepravdivé mýty nejsou nic nového

Naším českým problémem je, že se dezinformace a falešné mýty, bohužel, už v 19. století staly základním stavebním materiálem a obsahem českého společenského sebevnímání. A dokud české školy nebudou učit samostatnému kritickému myšlení a odpovědnosti, lepší to nebude.

Stereotypy a nepravdy formovaly moderní českou národní identitu a staly se její součástí. Vymysly jako nedotknutelné národní poslání, doba temna, *Rukopisy* a tři sta let poroby se potom staly základem moderní české politiky i kultury až do dnešních dnů. Nejnenáviděnější politik přelomu 19. a 20. století Tomáš Garrigue Masaryk se obratem ruky změnil v „tatička“ a „prezidenta osvoboditele“.

Edvard Beneš, který za války neváhal udávat stovky svých politických odpůrců britským úřadům, které je na dlouhé měsíce preventivně zavíraly do zajateckých táborů, aby po návratu do Prahy v roce 1945 nechal zavírat jako rukojmí ještě jejich rodiny, má dodnes sochu před ministerstvem zahraničí a stovky měst a obcí po něm pojmenovaly ulice či náměstí. O strašidle vyhnání českých Němců už tady byla řeč. Mluvíme o odsunu, přestože československý stát vědomě násilně po skončení války vyhnal přes tři miliony českých Němců a přidal k nim i nejméně stovky německy hovořících českých Židů, kteří přežili nacistické koncentrační tábory. Český stát a armáda se dodnes za tisíce zavražděných civilistů ani neomluvily.

Komunistický puč, který si tu připomínáme, je stejným stereotypem. V únoru 1948 nespadol z nebe a sám o sobě je jen nepravdivým obrazem. Edvard Beneš diktátorsky a nezměnitelně svázal existenci Československa se sovětskou imperialistickou expanzí už o pět let dříve, v roce 1943. Nekritické stereotypy rusofilství a etnického „odněmčení“ za současného přidělování ukradeného majetku po vyhnání tří a půl milionu českých Němců v roce 1945 dovolily takzvaným demokratům nevidět, že diktatura už v roce 1944 převzala organizaci a moc ve státě. Takzvané demokratické strany, které se podílely na nedemokratickém podvodu s Národní frontou, nevzývaly demokracii, ale diktátora Stalina a jeho loutku Beneše. Nevadila jim cenzura, nevadilo jim násilí. A pak už bylo pozdě. Únor 1948 byl důsledkem, ne příčinou.

Žijeme v přelomové době skokových změn v informačních technologiích. Vymýšlet realitu nebylo nikdy snazší. A my jako jazykové společenství češtiny jsme se stále ještě nedokázali dopracovat ani k pozitivní národní identitě, která by byla natolik sebevědomá, že už nebude potřebovat obraz nepřítele, výmluvy a falešné modly. Je třeba mluvit o budoucnosti. Genocidní ruská agrese proti Ukrajině by nás měla probudit.

Jděte na ruský youtube. Najdete tam stovky popových songů o vítězství nad Západem, rozdávání medailí za zničení Washingtonu nebo dobytí Paříže. Mají miliony zhlédnutí a nadšených komentářů. Nedejme se zmýlit. Desítky milionů Rusů jsou ve svém neštěstí šťastné. Byli jsme stejní. Ukrajinská tragédie bude naší budoucností, pokud se na ni budeme jenom dívat v televizi. Česká společnost neumí vést dialog a slušně diskutovat. A jsme zpátky ve školách. Pouhé potlačování dezinformací už nestačí. Je třeba jim postavit pozitivní výklad světa. Je třeba jim postavit ideál.

Petra Procházková

Když má člověk oči otevřené, vidí

Dlouho jsem si o sobě myslela, že jsem znalec velké ruské duše. Že mi deset let soužití s lidmi, kteří mluví jazykem, o němž jsou Češi přesvědčeni, že jím mluví tak trochu taky, dává právo rozdávat rozumy o Rusech, jejich mentalitě, lásce k vodce a velkým gestům, o jejich imperiálním komplexu zanikající kolonie či pokřiveném vztahu k vlastní historii. Hojně jsem toho práva využívala a psala o Rusku s láskou i shovívavostí, kterou si podle mne zasloužilo.

Čtyřicátého února 2022 ráno jsem dostala palicí po hlavě a uvědomila si, že moje rádoby znalost Rusů a pocit blízkosti s nimi byly jednou velkou iluzí. S Ukrajinci jsem měla trochu jiný vztah. Odtážitější,

ale zároveň rovnoprávnější. Ukrajina nikdy neskýtala tolik absurdit a paradoxů jako širá Rus. Možná proto pro nás novináře nebyla tolik přitažlivá jako Sibiř, Moskva, Kreml.

Věděla jsem už v první polovině devadesátých let minulého století, že doby, kdy jsme Ukrajince pokládali za západní odnož Rusů, minuly. Patrně to bylo zvláště při cestě autem z Prahy přes Kyjev až do Moskvy.

Znám tuhle trasu poslepu. Když má člověk oči otevřené, vidí, jak se spousta věcí začne za Košicemi zásadněji měnit. A směrem na východ je těch změn víc a víc, až má našinec-novinář chuť vyskočit v každé vesnici a udělat z ní reportáž. Ta pravá byzantská exotika začíná až za Dněprem.

Některé věci naopak zůstávají konstantní a platí v Užhorodu stejně jako v Permi. Třeba silnice plné jam a výmolů. Klouzačky, které natrhly zadnici mého syna, když jsme byli na východním břehu Dněpru na dovolené. „Nepatřej' do EU,“ konstatovalo tehdy přísné dítě jen kvůli tomu, že voda na zavlažování plastu netekla a uprostřed skluzavky trčel kolmo vzhůru nějaký hřebíček.

I policisté si donedávna byli podobní, jak v Rusku, tak na Ukrajině. Když vás přistihli se „zbytkáčem“, bylo možné je uchlácholit bankovkou. Taky se všude člověk donedávna domluvil rusky, nebo suržykem, což je jakási směs různých sovětských jazyků, které rozumějí třeba i Kazaši. A lehce tak propadl pocitu, že tady v tomhle prostoru si lidé rozumějí.

Možná mu tak uniklo, že některé věci přestávají platit, když člověk přejížděl mohutný Dněpr z pravého břehu na levý. Bylo patrné, že pravobřeží Ukrajinci se zoufale a důsledně snaží zbavit své sovětské minulosti i vlivu Moskvy, která o sobě nabubřele tvrdila, že je jejich starším bratrem. Ukrajinci začali stavět jiné domy, které ctily pravý úhel a do kterých přes zahradu nevedlo plynové potrubí podepřené větví hrušky. Pomalu opouštěli vášnivou náklonnost k cimbuří a zlatým záchodovým mísám. Okázalost a mohutnost nahrazovala preciznost, pomalu, ale jistě, postupně, od západu na východ.

A co je ještě důležitější, správa věcí veřejných se přesouvala ze sekretariátů a kuloárů kremlů či nejvyšších sovětů do ulic. Volby na Ukrajině byly od vzniku samostatného státu v roce 1991 svobodné, bouřlivé, situace nestabilní, ale země byla suverénní, zápasila se vším, co dostala od SSSR do vínku, ale její občané věděli, že o svém osudu si rozhodují sami.

Rusové neboli Moskali, jak jim Ukrajinci čili Chochli říkali, se jen ušklíbali a pochechtávali pod vousy a čekali, až se Ukrajina po neúspěšných pokusech stát se evropskou zemí se vším všudy vrátí zhrzena do ruského objetí, protože tam jí přece rozumějí.

Nějak jsem si tohoto vývoje málo všímala. Zahleděna do velikosti Ruska, která je skutečně tak impozantní, že se z něj může našinci zatočit hlava, jsem tak nějak viděla v ukrajinské emancipaci jen pubertální snahu zbavit se rodičů, aby se k nim člověk pak ve středním věku vrátil. Rusové pijí vodku, Ukrajinci horilku, ale šlendrián je vlastní oběma národnostem. Přesto mezi nimi zeje hluboká propast.

Nikoli mezi Ukrajincem a Rusem, ale mezi ukrajinskou touhou stát na vlastních nohou a nenechat si je neustále podrážet a ruským nabubřelým sebevědomím a přesvědčením, že kde je Rusko, je nejlíp. A kdo to nechápe, musí být ke šťastnému soužití s Ruskem donucen.

Svět, kde je kvantita jednoznačně uctívanější hodnotou než kvalita, se tohle dogma snažil vnutit světu, který se rozhodl, že to bude naopak. Vloni touto dobou jsem zavolala ruskému politologovi, slavnému jako náš Václav Moravec, Dmitriji Jevstafjevovi a zeptala jsem se ho, jak tuhle propast mezi „námi“ a „vámi“, když ne zakopat, tak alespoň překlenout. Odpověděl mi, že to půjde teprve, až je (Rusy) my (Západ) přestaneme ponižovat.

Byla jsem v defenzivě. Snažila jsem se ho uklidnit, když na mne z telefonního sluchátka padala obvinění, urážky a absolutní, naprosto absolutní neochota poslechnout si byť jedinou otázku. Křičel, že si o něm myslím, že je ruský šváb, a to že oni, Rusové, nestrpí a teď nám teprve ukážou.

Moje víra ve znalost ruské duše, a to i duše nestandardní mezi těmi ostatními ruskými, se v tu chvíli rozložila na atomy. Ukrajina pro politologa nebyla tématem, odmítal o ní mluvit, je to prý kousek Ruska, který jim (Rusku) chceme my (Západ) ukrást. Protože si myslíme, že Rusové jsou švábi. Opakoval ten název nehezského zvířátka několikrát. Chtěl tím naznačit, s jakým odporem se na Rusy nafoukaní Češi řízení z Washingtonu dívají. Ať se klidně dívají! Myslel si, a co na tom je nejdivnější, myslel si to upřímně. Věřil tomu, co říkal.

A to říkal pěkné věci tedy. Třeba, že nám ztuhne úsměv na rtech, až ruské rakety poletí na Prahu. V Kyjevě v té době bude už sedět ruský místodržící a z Ukrajiny bude pašalik. Nedal mi prostor se ho zeptat, jak to uděláme s tou propastí mezi námi (Západem) a jimi (Ruskem).

Už zase mám pocit, že rozumím ruské duši. A mám o ni strach.

Alice Koubová

Solidaritu a nemanipulovatelnost máme vtělené

Mluvíme-li dnes o takových typech stereotypů české společnosti, které nás činí zranitelnými vůči dezinformačním kampaním, je vhodné zmínit, že tyto kampaně jsou vedené konkrétními mocnostmi Ruska a Číny a mají celkem konkrétní cíl: skrze rozměňování, relativizaci a matení informací rozbořit důvěru, opory a zdroje soudržného jednání. Společnost bez vnitřních zdrojů je ochotnější se nechat ovládnout a nebránit se ekonomickému, mocenskému, případně i geopolitickému záboru.

Pro českou společnost je poněkud složité, že právě témata společenské důvěry, spolehnutí se na systém, instituce nebo okolní svět patří mezi hlubinná mentální témata. Projevují se známým střídáním masochie a grandiozity. „My Češi jsme byli vždycky sluhové, zbabělci, Švejci, Západ nás zradil, Východ nás ovládal, jsme bezmocní, všichni nás chtějí zneužít a diktovat nám, co máme dělat, nikomu nevěř, jen sám sobě, mám právo si myslet, co chci, to je svoboda slova, pokud má někdo problém, ať si ho řeší sám, ale ne tady v téhle zemi, já se taky nikoho o nic neprosím a nikdo mi nic nikdy zadarmo nedal, všechno jsem si oddřel.“ Stydíme se za sebe, ale zároveň popíráme konkrétní kritiku, přichází-li zvenci a vyžaduje-li konkrétní kroky a řešení. Trpíme pocitem těch, komu se ublížilo, odmítáme, že jsme někdy ublížili, a nemáme pocit, že bychom měli kapacitu pomoci někomu jinému, komu bylo ublíženo. Vliv na tento postoj neměly jenom konkrétní vyhocené historické události, ale i dlouhé období posttotalitního systému, kterého byli takřka všichni oběti a zároveň ho všichni, odpojeni od sebe samých, udržovali v chodu – jako bezmocní mocní, jako ti, kteří volí postoj znásilněných namlouvajících si, že to tak vlastně celý život chtěli a ostatním to také musí vyhovovat.

Paradoxní na tom je, že vyprávění o tomto stereotypu nemá jenom funkci kritického odkrytí, ale znamená ho také stvrdit. Bezmoc ze stereotypu bezmoci působí jako alibi, ospravedlnění toho, že se budeme dál chovat stejně, je to přece v naší DNA. Kdybychom ale začali tvrdit, že takový stereotyp nemáme, ocitneme se v grandiózní pozici, prázdném sebevychvalování, a tím stejný stereotyp stvrdíme z druhé strany. Co tedy dělat, nechceme-li jen posilovat stereotypy, kterými sami sobě škodíme, a hromadit v sobě latentní vztek kvůli tomu, že se z této pasti

neumíme vyvléknout? Dá se mluvit o našem zdraví, aniž bychom tím chtěli zakrýt nebo nivelizovat naše patologie? Jsme zvyklí říkat, že kdyby naše společnost nebyla zdevastovaná, mohli jsme být někde úplně jinde. Jsme schopni si ale připustit, že kdybychom neměli žádné zdravé části, nebyli bychom tam, kde jsme?

Jak už jsem říkala, dezinformačním kampaním jde o oslabení důvěry uvnitř společnosti a nemožnost se na sebe vzájemně spolehnout. Důvěryhodné propojení nicméně nezískáme racionálním konsenzem, ani edukací dezolátů, ani odříznutím se od systému ve jménu subverze, ale společnými praxemi, které rozvineme do institucí. Chtěla bych nyní zmínit čtyři projevy zdraví, čtyři zdroje společenské odolnosti, kterými už disponujeme.

Za prvé: krizová solidarita. Opakovaně zažíváme, že ve vypjatých krizových situacích fungujeme nejprve jako občanská společnost dobře. Naše reakce v prvních měsících covidu, naše občanská vstřícnost vůči ukrajinským uprchlíkům po vypuknutí války, vzepětí vůči bezhraničnímu zneužití marketingu strachu během nedávných voleb ukazují, že solidaritu a nemanipulovatelnost máme nějak vtělené. Přerodit je v dlouhodobé fungování znamená zvolit si jako státní prioritu to, že nebudeme nositele těchto schopností vyčerpávat až do dna, ale naopak je podpoříme – komunitní aktivity, neziskové organizace, kulturní instituce, aktivní školy, instituce péče, sociálního a ekonomického bezpečí. Zesílíme-li systémovou podporu lidí v zátěžových situacích bez jejich stigmatizace, neproděláme peníze, ale naopak posílíme propojení, která nás v budoucnu mohou podržet při hrozbě další katastrofy.

Za druhé: potřeba klidu. Z řady výzkumů české společnosti vyplývá, že její občané chtějí hlavně klid a stabilitu, že oceňují dobře odvedenou práci násobně víc než statečnost. Když to čteme negativně, je v této potřebě ukryta nerealistická touha nemít problém, určitá podoba nechumelismu. Když to čteme pozitivně, tak je to u otrěsené společnosti pochopitelný apel na předvídatelnost, na zabezpečení každého kroku, na potřebu, aby nutné změny byly vysvětlené jasně a aby nepřetěžovaly jednu část společnosti víc než jinou. Potřebujeme strategickou komunikaci a potřebujeme spravedlivé rozdělení zátěže při jakékoli transformaci.

Za třetí: bohatství. Česká republika je v celoplanetární perspektivě jednou z bohatších zemí světa. Daří se nám dobře, oproti problémům jiných zemí jsou naše vlastně kosmetické. V mnoha průzkumech Češi a Češky opakovaně tvrdí, že se jim v České republice žije dobře a nemají důvod ji opouštět. Toto nespécifické bohatství z nás může udělat proaktivní stát, když si ho dostatečně zvědomíme. Proaktivita znamená ztrátu pocitu bezmoci, určitou ochotu stát si za realitou, kterou žijeme, nikoli ji jenom snášet, a při jejím snášení uvalovat vinu na okolí za případný diskomfort. Převzít odpovědnost je vlastně složitější,

ale v dlouhodobém měřítku se to vrací. Kroky v této oblasti musí převzít především političtí představitelé České republiky.

Za čtvrté: etická kultura. V posledních měsících se ve veřejném prostoru začíná více objevovat slovo kultura – etická kultura v institucích, ve vzdělávání, etická kultura marketingu, politická kultura, kultura komunikace, společenská kultura. Důležitou věcí je, že kulturu jednání nejde nařídit, zákonně vymáhat, ani to není morální kategorie – je to velmi jemná tkáň, která umožňuje žít složitější každodennost než tu homogenní a předem mocensky rozdanou, žít rozdílnost, zátěž, frustraci, neidealitu a problémy jako

pochopitelnou součást našich životů. I tento rozměr vzájemného jednání je něčím, co se v naší společnosti přinejmenším hlásí o slovo, přinejmenším usiluje o legitimitu a s určitou mírou úspěchu se udržuje.

Tyto čtyři zdroje jsou něčím, co podle mého názoru ukazuje k možnosti rozvinout naše společné existující praxe do systému a institucí a učinit naši společnost odolnější vůči dezinformacím, protože schopnou vyhnout se grandiozitě i absenci sebeúcty. Otevírá to i prostor k vyprávění jiných příběhů, než na které jsme zvyklí, uvěřitelných příběhů bez pohádkové ideality a apatické rezignace.

Michael Romancov

Potenciálu listopadu 1989 jsme zatím využili pouze částečně

Pětasedmdesáté výročí komunistického puče v Československu a roční výročí ruského vpádu na Ukrajinu mají, ponecháme-li stranou měsíc, ještě minimálně jeden společný rys. V obou případech byl, respektive je, hlavním hybatelem dění režim sídlící v Moskvě. Jak v tehdejší sovětské, tak v dnešní neosovětské podobě se jedná o režim násilný, který pro potřebu realizace svých cílů nespolehá pouze na fyzickou sílu, ale rovněž na ovládnutí veřejného a mediálního prostoru prostřednictvím lži, strachu a nenávisti.

V obou případech platí, že Moskva poměrně dlouhou dobu dopředu avizovala, o co bude usilovat i jaké prostředky je ochotna použít. Je smutné, že jsme (my na Západě) dlouhou dobu slovům, která se z Východu linula, nevěnovali dostatečnou pozornost, respektive jsme vše, co bylo vyřčeno, nebrali zcela vážně.

Začněme tím, že Klement Gottwald svého času v parlamentu naprosto otevřeně prohlásil, že se českoslovenští komunisté jezdí do Moskvy učit zakroutit krkem buržoazii. Všichni v Evropě v tu dobu věděli, k čemu slouží Kominternu, jejímž aktivním a loajálním členem tehdejší KSČ byla.

Od druhé poloviny dvacátých let minulého století Kominternu přestala být nástrojem sloužícím k rozpoutání světové proletářské revoluce. Stala se nástrojem prosazování sovětské politiky. Vývoj bojů na evropském válečném poli druhé světové války nakonec způsobil, že jsme se ocitli fyzicky v dosahu sovětské moci a Gottwald byl připraven splnit všechny rozkazy, které z Moskvy dostal.

S upevněním sovětské moci v Československu jsou, vedle teroru a násilí, kterého se režim systematicky dopouštěl na všech nepohodlných, spojeny tři velké lži: že Rudá armáda přinesla svobodu;

že nás SSSR v roce 1947 zachránil od hrozícího hladomoru nezištnými dodávkami obilí; a konečně, že nás SSSR, spolu s ostatními členy Varšavské smlouvy, v srpnu 1968 zachránil od hrozícího vpádu amerických a západoněmeckých vojsk, která byla připravena prostřednictvím tzv. kontrarevoluce.

Zastavme se u první z nich. Rudá armáda nepochybně z naprosté většiny našeho území vytlačila nacistická vojska. Sověti však od Československa odtrhli Podkarpatskou Rus (následně byla administrativně připojena k tehdejší Ukrajinské sovětské socialistické republice a dnes z Ruska zní, že se jednalo o Stalinův dar Ukrajině). Československo se tak stalo jediným vítězem druhé světové války, který měl po jejím skončení území menší než na jejím začátku. Po únoru 1948 byly minimalizovány zásluhy ostatních spojenců na porážce nacistů. Účast armády USA na osvobození části našeho území byla marginalizována. Kredit nebyl přiznán ani Rumunům. Odvezení stovek emigrantů, kteří v Československu našli útočiště po ruské občanské válce ve dvacátých letech, do sovětských lágrů bylo zcela zamlčeno, stejně jako násilí, kterého se na civilním obyvatelstvu, zejména na ženách, dopustili vojáci Rudé armády. Sovětský režim, který zlikvidoval svobodu u sebe doma, žádnou svobodu nikomu jinému přinést nemohl.

Změna, kterou přinesly události listopadu 1989, vytvořila potenciál pro důslednou desovětizaci. Bohužel jsme tohoto potenciálu využili pouze částečně. Po odchodu sovětských vojsk z našeho území (byli jsme první zemí, které se něco takového podařilo) se – nepochybně i kvůli rozpadu Československa na konci roku 1992 – nad otázkou sovětské stopy v našem veřejném prostoru vlastně zavřela voda. SSSR se zhroutil v prosinci 1991 a Rusko, které symbolicky i fakticky převzalo jeho roli, bylo náhle daleko, „bezpečně“ izolováno Slovenskem a Ukrajinou.

V čele České republiky se za dobu, která nás zajímá, vystřídali tři prezidenti. Ani jeden z nich ve svých veřejných vystoupeních nebyl protiruský. Václav Havel opakovaně nabádal k opatrnosti, upozorňoval, že je Rusku třeba poskytnout pomoc a věnovat pozornost. Do značné míry marně.

Václav Klaus nese zásadní zodpovědnost za desekuritizaci Ruska. V době, kdy seděl na Hradě, byly opakovaně činěny kroky, které měly Rusko představit jako sice specifickou, ale v zásadě standardní evropskou zemi – obrovský trh. Jeho aktivity na tomto poli byly, bohužel, do značné míry úspěšné. Jejich škodlivost zastírá jen ta skutečnost, že byl vystřídán Milošem Zemanem. Po většinu jeho působení – v podstatě až na poslední rok – byl, řečeno slovy novináře z tzv. kremelského poolu (skupina vybraných novinářů z vybraných médií, kteří pokrývali aktivity ruského prezidenta) Dmitrije Smirnova, „naším člověkem v Praze“.

Podobně jako lhal komunističtí pohlaváři o Sověty přinesené svobodě a poskytnuté pomoci, lhal Zeman o ruských aktivitách na Krymu a Donbase (v roce 2014 a později), opakoval kremelskou propagandou připravené „pravdy“ o Banderovi a „banderovcích“, doporučoval Ukrajině akceptovat výsledky ruské agrese, systematicky zpochybňoval zprávy spojeneckých i našich zpravodajských služeb a podpořil Moskvou šířené verze jak v případě otravy Skripalových jedem „novičok“, tak v případě výbuchu ve Vrbětčích, při němž zahynuli dva naši spoluobčané – naši dva mrtví ve válce, kterou Rusko rozpoutalo proti Ukrajině již roku 2014...

Rok po začátku druhého útoku Ruska na Ukrajinu je v Česku zatím málo těch, kdo si nahlas troufnou opakovat moskevská hesla o boji s narkomansko-neonacistickým režimem v Kyjevě, který vznikl a je udržován díky Západu – tedy i díky nám. Rusko ve válce na Ukrajině nevíteží a snad se mu zvítězit nepodaří. Ve vlastním zájmu bychom však neměli zapomenout na to, že ruská nejvyšší místa dala pokyn k vypracování „strategie“ na ovládnutí Ukrajiny, jejichž součástí byla jak fyzická likvidace části ukrajinských elit, tak program na „převýchovu“ toho segmentu ukrajinské společnosti, který by ruskou okupaci, či Moskvou dosazenou vládou, odmítl. Moskva to řekla. Stejně, jako to říkala ve dvacátých a třicátých letech minulého století. Tehdy ani před rokem jsme nebyli dost ostražití ani vnímaví. Snad se to změní.

Jiří Příbáš

Ruská válečná agrese a perverze denacifikace

Imperiální národy jsou posedlé dobýváním území, které s pyšnou samozřejmostí považují za své domény. Národy, které na dobytých územích žijí, se považují buď za méněcenné, nebo neexistující. Dnešní velkoruský válečnický nacionalismus tak upírá Ukrajincům nejen základní právo na sebeurčení, ale na samotnou existenci přesně v totalitním duchu vymýcení národů a jejich převýchovou do jednoho uniformního „sovětského lidu“.

V Putinově podání, kterým před invazí zpochybnil existenci ukrajinského státu i národa, se slévají imperiální mystifikace ruského nacionalismu 19. století i jeho totalitní komunistické verze 20. století. V jejich důsledku se před našimi zraky odehrává osudová válka, ve které své právo na samostatnou existenci definitivně stvrzuje krví, potem i slzami ukrajinský národ. Na jeho území se ovšem současně vede boj za existenci celé Evropy.

Před sto lety označil Tomáš Garrigue Masaryk tehdejší světovou válku a formování nového mezinárodního řádu jako *světovou revoluci*. Dnes vidíme,

že tato revoluce ve skutečnosti nikdy neskončila, protože ani v současné válce nejde pouze o kolektivní bratrovraždu páchanou ruskými vojáky na Ukrajině nebo agresi Ruska proti svrchovanému ukrajinskému státu, ale o zápas mezi demokracií a autokracií, republikou a impériem, svobodou a otroctvím.

Od výsledku této války se proto bude odvíjet i osud celého kontinentu, jehož dobrovolné sjednocování se principem *jednoty v rozmanitosti* naopak vždy řídilo. Víc než kdykoli v minulosti je tato rozmanitost dnes v sázce a její ohrožení nepřichází z Bruselu, jak se nám stoupenci Vladimira Putina snažili tolikrát namluvit, ale opět zpoza kremelských zdí.

Odůvodnění války bojem proti nacismu a za demilitarizaci Ukrajiny vstoupí do dějin válečné propagandy jako jeden z nejpitomějších ideologických manévřů, který se ruskému vedení vymstil, protože způsobil zásadní obrat v evropské, především německé zahraniční a obranné politice nejen od roku 1989, ale od konce druhé světové války. Vzhledem k dějinám 20. století můžeme sjednocenému Německu stěží vyčítat, že se do poslední chvíle zdráhalo poskytnout Ukrajině vojenskou pomoc. Představa, že německé zbraně budou opět zabíjet ruské vojáky, představovala v německé kolektivní paměti ještě donedávna tabu. To ovšem padlo ve chvíli, kdy Putin zahájil válku proti údajnému ukrajinskému nacismu způsobem, který jako kdyby z oka vypadl Hitlerovu napadení Polska v roce 1939.

Ukrajinský prezident, Žid z rodiny přeživší holocaust, je sám výmluvným svědkem této nestoudné lži.

Samozřejmě, jako kterákoli jiná otevřená a demokratická země má i Ukrajina své neofašisty a extremisty. Ve volbách, které na rozdíl od těch ruských, probíhaly svobodně, získali pouhá dvě procenta a na rozdíl od některých západoevropských zemí se nedostali ani do parlamentu.

Obrátit tyto skutečnosti naruby a prohlásit za boj proti nacismu vojenskou agresi, bombardování civilistů včetně porodnic, používání zakázaných zbraní a okupaci země, to vše způsobilo, že se i levicovým politikům z tradičně proruské sociální demokracie a strany Zelených, s kořeny v pacifistické politice, obrátily žaludky a krátce poté došlo i k obratu politickému.

Rusko vede imperiální válku v postimperální Evropě. Ta se ale stále intenzivněji vyrovnává s vlastní imperiální a koloniální minulostí, takže veřejné mínění se dnes pochopitelně silně vymezuje proti takovému politickému násilí a historickému regresi. Dnešní odpovědí na Dostojevského *Běsy* je román Vladimira Sorokina *Den opričníka*, v němž totální vládu šířenou hrůzou, krutostí, násilím a strachem doprovázejí stejně tak totální korupce, hédonismus a dekadence.

Představa, že vláda je tím mocnější, čím míň jí lidé rozumí a čím víc se jí bojí, je základním pojivem toho, co Sorokin označuje za „pyramidu moci“, která

jeho zemi tíží již od Ivana Hrozného, přes Stalina a Brežněva až po Putina. Zatímco Evropa doufala, že hospodářskou spoluprací se s ní Rusko sblíží a vytvoří postupně společný prostor mezinárodního bezpečí, spolupráce a prosperity, Putin ve skutečnosti toužil zkažený Západ pokořit, takže dnes jen spadla jeho někdejší maska „osvíceného autokrata“ a ukázala se pod ní ona stará známá tvář ruského despoty.

Sorokin vyslovil v nedávné eseji reagující na ukrajinskou válku obavu, že Putin chce uvrhnout Rusko zpět do středověku, v němž korupce a lži mají zadusit lidskou svobodu. Současně ale také vyjádřil naději, že Putin „je minulost“, a proto je naší povinností zasadit se o to, aby toto monstrum navždy v minulosti také zůstalo i s jeho „pyramidou moci“.

Nezbývá než dodat, že tuto povinnost i naději musíme sdílet v Evropě nejen tím, že podpoříme vojensky, ekonomicky i humanitárně bojující a krvácející Ukrajinu, ale také to Rusko, které se snaží kvádrů „pyramid“ zbavit.

Text vychází z eseje „Evropa válkou probuzená“ publikované 17. března 2022 v Salonu Práva č. 1268.

Tomáš Halík

Aby slunce svítilo co nejlépe

K datům temného února bych ještě připočetl 25. únor 1950, ten den zemřel na vinohradské klinice Josef Toufar, číhošťský farář bestiálně umučený komunistickou policií, což je ostatně také jeden z plodů února 1948. Josef Toufar umřel pravděpodobně ve stejném pokoji, ve kterém potom o 19 let později skončil Jan Palach.

S únorem 1948 mám spojenou jednu vzpomínku, ne bezprostředně osobní, narodil jsem se vlastně v posledních dvou dnech vlády Edvarda Beneše, v červnu 1948. Ale když jsem byl na základní škole v druhé polovině padesátých let, tak jsem byl nástěnkářem a „dělal“ jsem nástěnky, v čemž mi dost rád pomáhal můj otec, který celý život už od studentských let dělal různé literární výstavy...

Jednou jsem měl udělat nástěnku k „vítěznému únoru“. Tak jsem si shromáždil všechny ty noviny, které tenkrát vycházely, a tam byly ty obrázky továren, nad nimi takový ten svalovitý dělník se zařatou pěstí a dole jako krysy utíkali ti kapitalisté. Když jsem to vystříhoval, otec řekl, že mi tentokrát nepomůže, a odešel do své pracovny, ale za chvíli přišel, zřejmě o něčem přemýšlel, pozval mě do té své pracovny a já jsem tam přišel sledován ostražitým pohledem maminky.

Trošku tušila, oč asi půjde. Posadil mě do křesla a říkal, že budeme mluvit jako dospělí lidé. A že mi řekne něco, o čem ve škole mluvit nesmím. Pak mi vysvětlil, co to byl únor 1948, že byl vítězný jenom pro jednu stranu a my k té straně nepatříme, takže nemáme důvod oslavovat vítězný únor.

To byla pro mě docela důležitá událost, protože v té chvíli se mi svět rozpojil na školní svět a svět domácí, a vlastně potom až do pádu komunismu jsem žil v takových dvou světech. V soukromém světě, světě přátel, a v tom oficiálním světě.

V té době komunismu jsem vlastně už od středoškolských let vnímal jako to, co nás ohrožuje a proti čemu je třeba se vymezit, komunistickou ideologií, zejména marxismem. A tak jsem hledal nějakou alternativu, ideovou, duchovní, kulturní, našel jsem svůj domov v křesťanství a také jsem se věnoval studiu, pokud to tenkrát vůbec bylo možné, i té západní filosofie a kultury, a to se stalo takovým mým vyznáním.

Dneska vidím, že možná tím nejdůležitějším a nejnebezpečnějším nebyl marxismus, ale to zvláštní spojení marxismu, leninismu a ruského expanzionismu, protože marxismus, když ho vidíme v nějaké širší historické perspektivě, tak daleko spíš inspiruje třeba sociální demokracii. Leninismus je velmi specifickou interpretací marxismu a možná tou ještě třaskavější složkou komunistické ideologie byl právě ruský imperialismus, ruský mesianismus.

A dneska to vidím – a v těch posledních letech stále ostřeji, že toto jsme si tolik neuvědomovali. Že to spojení marxismu s leninismem a s ruským mesianismem je vlastně to, co činí tu ideologii tak nebezpečnou, takže si myslím, že je namístě skutečně studovat ruskou duši, jak už to tady bylo několikrát uvedeno, protože taková ta představa mesiánské vyvolenosti a toho, že ruský národ je ten, který jaksí mnoho trpěl, a proto tedy má zvláštní poslání nést spásu celému světu, tak to je velice nebezpečný prvek, který samozřejmě neobchází pouze Ruskem, ale tam je to velmi silné a po dlouhou dobu, a je to něco, co je přítomno i v díle velkých ruských autorů, takže to není možné připočítat jenom ruským bolševikům, ale tam to dostalo skutečně třaskavou a nebezpečnou podobu.

Možná poslední spojení s únorem je vzpomínka na projev Václava Havla, tuším, že to bylo hned v roce 1990, kdy promluvil 25. února z balkonu Kinského paláce na Staroměstském náměstí. Václav Havel měl veliký smysl pro symboliku – a až takovou divadelní symboliku –, takže promluvil právě z toho místa, ze kterého kdysi mluvil Gottwald, s tou známou beranicí, kterou mu poradil a půjčil v tom mrazivém dni Vladimír Clementis, jeho přítel, kterého zakrátko dal Gottwald popravít; ostatně Clementis byl vymazán z té známé fotografie a zbyla tam po něm jenom ta beranice na Gottwaldově hlavě.

A Havel tenkrát vzpomněl samozřejmě na to výročí a říkal, tenkrát sněžilo, mrzlo, dnes svítí slunce, a protože to byl skutečně tenkrát slunečný den, tak bych chtěl nám všem popřát, aby to slunce po všech těch temných únorech svítilo dlouho a co nejlépe.

Ivana Svobodová

Jaké je to zblízka

Chtěla bych mluvit o slovech a o lži. Víme, jak slova „vítězství pracujícího lidu nad buržoazií a reakcí“ v minulosti hladce prorostla společností. Žila v ní běžně dokonce ještě čtyřicet let poté, co vznikla jako lživé maskování zla, které se v únoru 1948 v Československu stalo.

Učily se jí děti ve školách, ta lež se stala normou, daností, ničím k přemýšlení. A víme, jak snadno to šlo. To, že se to stalo, je dobré si zapamatovat, protože materiál k případnému opakování – i když v jiné formě, možná jemnější – je pořád stejný: jsme to my, lidé.

Teď, o 75 let později, samozřejmě víme, že žijeme v dobré zemi s demokracií a ve školách si nelžeme. Ale lže se jinde, lže se v zákopech. Nevím, asi to není nejlíp zvolené slovo, ale tak si tomu předzívám. Lže se po koutech, lže se mimo hlavní proud a na to dost často myslím, respektive se s tím velice často potkávám. A přemýšlím o tom, zda a jak silný útok může z těch koutů přijít a co všechno může způsobit. Samozřejmě, že mluvím o dezinformacích, které se naší současností prolínají.

Poprvé jsem se s nimi setkala – a tehdy mi to ještě přišlo naprosto bizarní –, když jsem zjistila, že je tady určitá, tehdy ještě malá, část společnosti, která zcela vážně trvá na tom, že 11. září 2001 neproběhl v Americe žádný teroristický útok, že letadla útočící na Světové obchodní centrum v New Yorku byla hologram a že je to vlastně všechno úplně jinak.

Tehdy to byl můj první dotek s tímto světem konspirací a dezinformací, ale časem se rozrůstal. Velmi silně jsem konspirace a lži zaznamenala po Majdanu, po demokratické revoluci na Ukrajině: na jednou tu na náměstích stály skupinky demonstrantů a tvrdily, že je všechno jinak. K tomu přispívalo šíření internetem, dezinformačními kanály, které vznikaly a zase zanikaly, pak se znovu pod jiným jménem objevovaly a už bylo jasné, že s těmi lidmi na náměstích někdo promyšleně manipuluje. A poté byl obsazen Krym a část Donbasu, pak se velkým tématem dezinformací stala uprchlická vlna ze zemí Blízkého a Středního východu.

To znejišťování a lži trvají, jak víme, doteď, i když s novými tématy, a rozhodně neslábnou. Na zavedené kanály, na to prostředí, které už je tady dávno vytvořeno, teď „naskočila“ válka na Ukrajině. Všichni víme, co jsou dezinformace a konspirační lži, umíme si odvodit, kdo je vypouští a čemu slouží. Ale chtěla bych vám popsat, jaké je to zblízka.

Zblízka je to takové, že jedu zatemněným vlakem po Ukrajině, někde z Kyjeva do Charkova,

jedu přes všechna ta rozbitá města s hřbitovy plnými nových hrobů a sleduji komunikační platformu Telegram, používanou na Ukrajině. Mám v ní aktivováno sledování vzdušných poplachů a aktualit války a z minula ještě i různých dezinformačních skupin. To hlavně z doby covidu, kdy začaly hojně vznikat nové a časem se změnila na protiukrajinské. A Telegram na mě cinká: Cink – Pozor, letí pět raket, všichni od oken. Cink – Tři rakety dopadly na Myrhorod, tři rakety k Dnipro. Cink – Sedm mrtvých, z toho tři děti. Cink – Vzdušný poplach na celé Ukrajině.

A do toho na vás vyskakuje jiný svět: Cink – Na Ukrajině není válka, je to hra vlivových skupin. Cink – Válku rozpoutal Západ. Cink – Putin chce mír, fašisté na Ukrajině ne. Do zvuku sirén vzdušného poplachu na člověka pípá realita a lži, z telefonu vyskakují do kupě dva světy a zhmotňují se v něm, jeden skutečný, jeden vylhaný.

A pak jdete ke lžím ještě blíž a mluvíte s paní Valerií, které už zbyl jenom košík a v něm dva psi, nic jiného už nemá. Nic jiného nezachránila a neví, kam půjde, ale docela jistě ví, že nemůže počítat se svojí dcerou, protože její dcera se vdala do Ruska a nevěří své matce, že se jí děje to, co se jí děje. Nevěří jí, říká: „To ti někdo napovídal, mami, že to bylo Rusko, ten dům vám rozbili ti vaši fašisti.“ – Pak mluvíte s paní Lídou, které se děje totéž s její sestrou a švagrem. Lídě zbyly dvě igelitky, utíká z městečka kousek od Kyjeva, jednoho z těch, kde ruští vojáci stříleli jen tak po lidech na ulici. Paní Lída kromě bolesti ze smrti členů rodiny a domova cítí ještě jinou bolest, ztratila totiž i ty živé příbuzné. Říká, že už nemá rodinu, že s těmi živými končí. Její sestra a švagr, také žijí v Rusku, jí na video ruského útoku, jež jim poslala, říkají: „To video ti asi podstrčili nějakí fašisti.“ – „Ne, to video jsem natočila já, ty rozbité domy jsem natočila já,“ říká jim paní Lída. „Prosím tě, nelži nám, Rusko vás jen denacifikuje, nestřílí na civilní domy,“ tvrdí jí její sestra. Paní Lída neví, jestli sestře dezinformace zahltily mozek natolik, že jim věří víc než své sestře, nebo je pro ni opakovat lži pohodlnější, aby nemusela nic dělat, ale už je jí to jedno, sestru škrtla ze života.

Takhle ostře dezinformace, lži a hybridní válka ničí vztahy. Nejvíce je to samozřejmě znát na Donbasu u lidí, kteří se z frontové linie odmítli odstěhovat, tam je to koncentrace dezinformací. Přijedete na Donbas, třeba do města Vuhledar a je to opravdu neuvěřitelný pohled, jako apokalypsa, to město už není, paneláky jsou napůl zborcené, místy průsvitné, ale neustále tam žije skupina lidí. Čekají na Putina, až je přijde spasit. Jeho rakety jim rozbíjejí domy, zabíjejí sousedy, které tam lidé zakopávají u domů, na hřbitov to nejde, a čekají na spásu z Ruska. A říkají, že válka začala Ukrajinou.

A už se v tom ti, kteří nesouhlasí, učí chodit. Přijde tam k vám muž, vezme si vás bokem a řekne: „Tady všichni posloucháme celou dobu ruské kanály, tady nic jiného čekat nemůžete, já si to nemyslím, já vím, jak je to doopravdy, že útočí Rusko.“ Ale řekne vám to tajně, potichu, protože chce obstát ve své komunitě, se kterou tam zbyl.

Možná je to tím pohledem zblízka, který mám, a to nejen na Ukrajině, že neumím sdílet optimismus, který dává naději v porážení dezinformačního světa bez tvrdého boje. Máme za sebou čerstvě prezidentskou volbu a víme, že v ní dezinformace nezvítězily, to nejspíše je nějaký podklad k optimismu, ale po všech těch mítincích na náměstích a objždění země se domnívám, že fake news a konspirace mají zvyšující se tendenci.

Právě jsem přijela ze Slovenska, bylo páté výročí vraždy Jána Kuciaka. Na Slovensku podle průzkumů 44 až 48 procent lidí věří, že svět je spiknutí a že i na Ukrajině jde o spiknutí a Rusko není viník. To už není zákop, to už je skoro půlka. Tohoto vlivu dezinformací se bojím, toho, jakou má sílu.

Naprosto souhlasím s trpělivým vzděláváním, s vlivem kultury, s prací se společností přirozeným způsobem. Souhlasím i s tím, že to, co čeká na náš zásah, je školství a rozvíjení kritického myšlení. Ale bez tvrdého potlačení scény dezinformací ten optimismus, že tím uchráníme realitu před vítězstvím lží a dezinformací, sdílet nemohu. Myslím, že bychom se ke snaze převálcovat pravdu a demokratické hodnoty měli stavět jako k raketě, kterou je zapotřebí sestřelit dřív, než dopadne.

Temný únor, alebo víťazný február? Okupácia, alebo špeciál- na vojenská operácia? Pravda, alebo dezinformačná kampaň?

Naša cesta za poznaním, ktoré by nám malo umožniť rozlíšiť medzi skutočnosťou a fikciou, medzi pravdou a lžou v prípade 75. výročia „temného února“, sa každému pamätníkovi vybaví v podobe Klementa Gottwalda – muža, ktorého komunisti dejinám vnútili ako prvého robotníckeho prezidenta.

Je zobrazený na legendárnej fotografii z učebníc dejepisu, ktorú nám vtĺkali viac ako štyridsať rokov do hláv. To, s čím historici pracujúci v ich službách nepočítali, je po analýze pravdivých udalostí tej doby v konečnom dôsledku skutočnosť, že sa jedná o autentický dokument so všetkým, čo k nemu aj v rámci zákulisia patrí. Je to doklad toho, ako si prostredníctvom systému dezinformácií chceli zabezpečiť moc na „večné časy a nikdy inak“.

Táto fotografia je vlastne prvým veľkým hoaxom v našich novodobých dejinách. Klement Gottwald stojí na balkóne Paláca Kinských a reční davu na Staromestskom námestí v Prahe. Na hlave má baranicu požičanú od svojho spolupracovníka Vladimíra Clementisa, človeka, ktorého dal z tej istej fotografie vymazať a následne popraviť!

Sám zomrel pár dní po svojom zamestnávateľovi Josifovi Vissarionovičovi Stalinovi. Úvod prvej kapitoly dejín dezinformačných kampaní na našom území však stihol týmto činom napísať.

Od koho ale v našom prípade pohoršenie pochádza? Áno, je to bezbrehý ruský imperializmus, ktorý sa po zániku cárskeho Ruska snažil ovládnuť svet najprv pod zástavou Sovietskeho zväzu rafinované menom svetového proletariátu a dnes znovu pod vlastným menom v pôvodnej veľkoruskej podobe. Krutým dejinným paradoxom je, že popri tom zvrhlo svoj ďalší propagandistický hoax o všeslavianskom bratstve.

Dezinformačné kampane ako súčasť štátnej propagandy sú s totalitnými režimami bytostne späté. Bez nich by vlastne nemohli fungovať. Za to také môžeme považovať väčšinu textov z uznesení zjazdov Komunistických strán Československa, či Slovenska, ale aj propagačných textov vtedajších straníckych periodík.

Rozdiel medzi vtedajším a súčasným svetom však bol v tom, že na rozdiel od dneška každý konzument týchto hoaxov vedel, že sú to hoaxy, a nepovedal to (s výnimkou disidentov) na verejnosti, lebo sa bál o svoj bezbolestný život s istými, hoci malými konzumnými zárukami.

Ak v bývalom Sovietskom zväze, teda v Putinovom Rusku, funguje štátny dezinformačný systém na tých istých princípoch strachu ako za Stalina a Brežneva, tak u nás je situácia úplne iná. V slobodnom svete, ku ktorému už vyše tridsať rokov po Nežnej revolúcii patríme, sa dôvera v dezinformačné kampane už nedá docieľiť iba silou štátu, ani mocou tajných služieb. Za tie roky od konca totality sovietskeho typu v našom euroamerickom prostredí však pokrok nezastal ani v tomto odvetví. Vďaka vynálezu internetu a jeho všeobšiahlej komunikačnej dokonalosti je tvorba a šírenie dezinformačných kampaní, ale aj výrazných hoaxov, možná vďaka takmer nekontrolovateľným zdrojom marketingových technológií pre manipuláciu verejnej mienky.

Paradoxne sa najmocnejšou zbraňou a hybnou silou manipulátorov stal najväčší výdobytok demokracie – sloboda prejavu. Za tento termín sa schovávajú tí najväčší klamári. Manipulačných kampaní je v súčasnosti veľmi veľa. V línii „temného února“, ktorej sa venujeme, je to jednoznačne dezinformačná kampaň Putinovej dŕžavy proti všetkým demokratickým krajinám, sústredená samozrejme na obranu ruských záujmov pri okupácii Ukrajiny. Jej derivátmi sú dielčie kampane v jednotlivých postsocialistických krajinách, najmä v Maďarsku a v časti politického spektra na Slovensku. Neprijateľnou je však skutočnosť, že za tento typ kampane sa u nás bezostyšne schovávajú aj poslanci zákonodarného zboru Slovenskej republiky.

Uvediem jeden príklad za všetky. Takto pred rokom prebiehala na Slovensku prudká diskusia pri prijímaní obrannej zmluvy s USA. Robert Fico spolu so stranou SMER označil túto zmluvu za ohrozenie suverenity Slovenska a po jej prijatí rozmiestnili po celej krajine billboardy s textami: *Zradili Slovensko – pozvali americkú armádu na Slovensko*. S fotografiami a menami poslancov, ktorí hlasovali za podpísanie tejto zmluvy.

Je práve rok po jej podpísaní a žiadne z ich vtedajších vyhrážok sa nesplnili. Americké vojská na Slovensko neprišli. Nositelia týchto dezinformačných lží sa drzo snažia zbaviť obvinení zo šírenia poplašnej správy práve odkazom na slobodu prejavu. Mám za to, že v takto dokázateľnom prípade vedomého klamstva, navyše po uplynutí dostatočne dlhej overovacej doby, by mali byť nositelia dezinformačných tvrdení automaticky (bez nutnosti podania žaloby) žalovaní a podľa príslušného zákona súdení, aj odsúdení.

Dnešný svet zažíva neobvyklé a úplne nové formy ohrozenia. Podieľa sa na ňom klimatická kríza, epidémie a okupácia Ukrajiny Ruskom. Sú to objektívne hrozby, ktoré musíme riešiť. Je tu však hrozba, ktorá toto riešenie výrazne marí a vo svojej podstate

je nebezpečnejšou ako tie ostatné. Hrozba dezinformácií, ktoré cielene spochybňujú akékoľvek racionálne riešenia. Je to epidémia sebazničujúcej spoločenskej paranoje, ktorá pomocou hoaxov môže viesť ľudstvo prostredníctvom takejto kolektívnej demencie k zániku.

V súčasnosti zažívame koniec éry romantických hoaxov, ktoré v podobe analógových povestí, novinárskych kačíc, sektárskych právd o zániku sveta či iných výmyslov síce náš život otravovali, ale globálne neohrozovali ľudstvo. Prichádza éra digitálnych dezinformačných metastáz, ktoré výrazne ohrozujú autoimunitu ľudstva. Tento problém pravdepodobne nevyriešime, ale napriek tomu s ním musíme neustále zápasiť.

Na záver v snahe mierne odľahčiť túto pochmúrnú víziu uvediem vari jeden z najväčších a najznámejších kultúrnych hoaxov starej zlatej analógovej éry 20. storočia, ktorý trvá dodnes:

Podľa neho 6. novembra 1966 zahynul pri autonehode Paul McCartney, jeden z členov skupiny Beatles. Nahradil ho mal dvojník, ktorý bol rovnako ako Paul ľavák a zároveň aj rovnako geniálny spevák a skladateľ. Časť mojej generácie sa pretekala v zbieraní odkazov, ktoré to mali potvrdiť.

Najznámejší je vyobrazený na obale legendárneho albumu Beatles *Abbey Road*, na ktorom Paul kráča ako jediný bosý cez prechod a cigaretu drží nie v ľavej, ale pravej ruke. Ostatní členovia skupiny vraj tak v symbolickom inotaji naznačujú jeho smrť. Ako to v skutočnosti je, ľahko zistíme zo skladby *Hey, Jude*, ktorú Paul napísal roku 1968, teda dva roky po svojej smrti. Niekedy je pravda naozaj silnejšia ako akýkoľvek hoax. Všetci posúďte sami.

Sálem zazní zvuková nahrávka kultovní, všem známé skladby.

Rozlamovat stereotypy

Britská komediální skupina Monty Python se na konci šedesátých let minulého století pustila se svým létajícím cirkusem do stereotypů všeho druhu. Jejich komediální strategií, pokud něco takového existovalo, bylo stereotypy rozevírat, rozlamovat. Často už tím, že se televizním přehnaným satiristickým způsobem zobrazí a my je uvidíme, prohlédneme a dokážeme se jim zasmát. Jedním z nejpovedenějších skečů v tomto směru byly dvouminutovky nenávisti, během nichž si příchozí vylévali své stížnosti na všechny, kdo jsou jiní a tím nám otravují život.

Monty Pythoni byli velmi nekorektní, ale jenom proto, aby se pročistil vzduch. Abychom se jako diváci se smíchem na rtech chytli za nos a řekli si: „Ksaku, nepřeháním to trochu, když pomlouvám ty Indy a katolíky od vedle?“

Monty Pythoni si ale byli také dobře vědomi, že se bez stereotypů v životě neobejdeme. Ostatně naše dnešní setkání je společenský stereotyp, který se scenáristé a moderátoři snaží ozvláštnit více či méně vtipnou formou.

Vytváříme si je neustále, jako vzorce myšlení a chování, které usnadňují život, a to hlavně tím, že jsou to automatismy, zaběhané postupy. Nemusíme na ně myslet, přemýšlet o nich. Bez stereotypů ve smyslu habitů bychom byli ve světě ztraceni. Ale s nimi často také. Proto je tak osvěžující přístup britských komiků, kteří nám obě strany stereotypů někdy velmi drsně natáčejí ve smích, aby se daly myslet a mohli jsme s nimi něco dělat.

Když jsem před olympiádou v Londýně 2012 dělal rozhovor s Johnem Cleesem, lídrem skupiny, který tehdy dělal reklamu pro český olympijský výbor, byl Cleese poměrně znechucen vlnou politické korektnosti, která ničila, jak byl on sám přesvědčen, humor Monty Pythonů. Podle něj nejde o slušnost a ohledy k druhým, nýbrž o omezování kreativity a redukci složitosti lidského spolunabývání.

Svět se nově normuje, a to vlastně znemožňuje otevírat stereotypy, protože ty se často stávají novými normami. Z tohoto pohledu je norma stereotyp, o kterém se už nežertuje. Dvouminutovka nenávisti by dnes jako skeč v BBC asi neprošla. V Česku si zatím stěžovat nemůžeme, když ČT odvysílala hravě antistereotypní seriál *Most! ...* I když si mnozí myslí, že to zase byl jen stereotyp...

Podobně problematické je to s pojmem dezinformace. Ten totiž naznačuje, že někdo někomu záměrně lže, aby ho svedl ze správné cesty. Ale co je vlastně uvnitř zabalené slovo „in-formace“, které chápeme veskrze pozitivně? Někdo či něco nám vtiskává určitou formu do mysli, v níž se usazuje s pozitivním znaménkem jisté pravdy o realitě.

Jenže i „in-formace“ vytváří stereotyp, současný boj mezi dezinformacemi a informacemi (všimněte si, jak rychle jsme si zvykli na válečnou logiku nepřítele). Je tak bojem o naši mysl, o možnost vytvářet její stereotypy, o možnost fixace mysli, která je v principu věčným pohybem. A bohužel, či bohudík – to nechávám k úvaze vám – o budování norem, stereotypů, o nichž se nežertuje.

Dovolte, abych na závěr této krátké vzpomínky na subverzivní práci kritického myšlení Monty Pythonů, kterého je nám dle mého opět velmi třeba, popřál, abychom své stereotypní normy opět začali vidět, měli je rádi a pracovali s nimi tvůrčím způsobem jako kdysi Monty Pythoni. A hlavně: abychom se jim zase uměli smát, i když to někdy vážně bolí.

Pavel Štingl

Několik slov závěrem

Památník ticha v průběhu minulých deseti let založil svou veřejnou komunikaci. Jejím pilířem jsou veřejné diskuse Vysílání Stanice Bubny. Před rokem se rozrostly o „názorové fórum“. To slovo „názor“ je významné! Je základem pro to, aby se mohla rozvinout dramaturgie kulturních akcí a platforma kvalitního vzdělávání na místě paměti. A aby paměť, nyní již oslabena o podporu pamětníků války, mohla nabízet narativy a poselství v zásadních paralelách nepříjemných a stále se vracejících sociálních jevů, které následně akcelerovaly k tomu, čemu – s odstupem několika poválečných generací – říkáme masová vražda. Tedy k paralelám, které se na počátku tváří celkem nevinně. Třeba i jako dětská hra.

Před nedávnem se na Památník ticha obrátil jeden pražský odbor školství se žádostí o pomoc při řešení mimořádné situace ve velké a významné

pražské základní škole. Skupinka žáků sedmé a osmé třídy si na mobilní telefon natočila malý skeč, v němž jeden charismatický vůdce party velmi dobře parafrázoval nejčastěji prezentovaný projev Adolfa Hitlera. Dobře intonoval, přesvědčivě se při tom tvářil, ostatní – sedmáci – přesvědčivě hajlovali.

Než se tento amatérský videozáznam dostal k pedagogické divácké obci, byla toho již celá škola plná, neboť učitelé tráví na sociálních sítích podstatně méně času než jejich žáci... Reakce byla razantní, všichni aktéři dostali trojku z chování.

Odezva rodičů na sebe nedala dlouho čekat. Jedni přišli s omluvou, jiní se stížností na neadekvátní postup při studentské legraci. Následovala korespondence mezi ředitelkou školy a školským odborem městské části, ze které byla jasná určitá bezradnost z dalšího postupu.

Pokus s mediační skupinou Policie České republiky, zaměřenou na extremismus, skončil osvětovou besedou ilustrovanou záběry z osvobození koncentračních táborů. O těch se některým žákům začalo zdát a došlo na diskuse o dětských depresích...

Proč to tu všechno popisují? Naší první reakcí, když se na nás radní pro školství té městské části obrátila, bylo politování nad tím, že Památník ticha – již dva roky fungující na limitovaném počtu čtyř pracovních pozic – nemá potřebné pedagogické zázemí a blížíme se do přestavby.

Pak jsme si ale uvědomili, o čem ta situace vypovídá: Obvyklá nabídka školám disponuje krizovými centry pro komunitní šíření drog ve školách, pro šikanu, ale nikoli pro extremismus či ideologizované násilí. Z následných diskusí s pedagogickým sborem vzešlo jen potvrzení toho, co víme: státní koncepce pro školy v tématu antisemitismu je chatrná a založená na osvíceném přístupu jednotlivých pedagogů.

Prevenční v tématech spojených s antisemitismem a neonacismem se věnují různé neziskové organizace, ale ty rozhodně nepokryjí celostátní nabídku. A vedle ostrůvků pozitivní preventivní snahy už vůbec neexistují centra pro krizovou intervenci v tomto tématu.

Ať si myslíme, co si myslíme, vývoj mezinárodní situace i domácí politické rétoriky dává tušit, že extremistické projevy budou spíše narůstat, než že by se s pohořelým rozpadu válečných vzpomínek jejich výskyt mohl sám od sebe snižovat. Z pracovní skupiny, kterou jsme pro případ žakovského videa sestavili s povoláním partnerských organizací, zaznělo, že podobné projevy, i když ne zrovna rozšířené na sociálních sítích, se u mládeže druhých a třetích stupňů vyskytují nečastěji.

Nečekejme, že stát na základě námi sepsané zprávy o našem jednotlivém pokusu o krizovou intervenci vytvoří nějakou osvícenou a záhy fungující síť poradenských středisek. Je tedy dobré se porozhlédnout v okolí, jak se tento problém – nepochybně evropského formátu – řeší u sousedů: Polsko v posledních dvaceti letech vybudovalo naprosto unikátní síť paměťových center. Mají hodně kvalitní vzdělávání o ideologiích a propagandě totalit minulého století. Mají také svou dynamiku, takže prakticky okamžitě po vypuknutí války na Ukrajině nabídla celá muzejní síť kvalitní vzdělávací programy. Byly založeny na zkušenosti 20. století z kriticky historicky nahlížených vztahů mezi Polskem a Ruskem. To vše v kontextu s Putinovým ideologickým zdůvodněním invaze na Ukrajinu.

Naše republika žádnou síť paměťových institucí nemá. Muzea a památníky, které se věnují totalitám 20. století, připomínají významná data a události ve stylu padesátých let s pompézními akty a kladením věnců. Nechci to snižovat, tradice v připomínání má také svou roli... A není špatné, že se jednou za rok téma opět dostane do televize. Ale asi to není program, jenž napraví hlavu hajlujícím osmákům z dobré pražské školy.

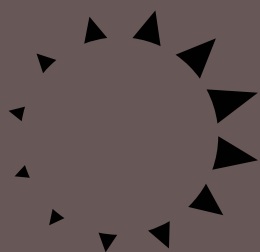
Zkušenosti našich partnerů z různých zemí Evropy ukazují na stále se zvyšující poptávku moderních vzdělávacích seminářů. Klientela se rozšiřuje z okruhu škol na ozbrojené složky policie a vojsk připravovaných pro zahraniční mise, které směřují do míst, kde se i v dnešní praxi potkají s rasovou či náboženskou nenávisť.

Zkušenost z desetiletého vývoje Památníku ticha ukazuje, že naše domácí podpora rozvoje podobného programu je hluboko pod bodem mrazu. Naši političtí představitelé ve své rétorice nemálo nadužívají pojmy, jako je kultura paměti či paměťová centra. Ale reálná podpora jejich rozvoje je slabá.

Můžeme jen spekulovat nad tím, zda tento stav je dán konzervativní tradicí českého muzejnictví nebo zda jsme svědky nekompetentnosti v rozvoji kulturní politiky státu. Každopádně bych ovšem připomněl i jeden významný pojem, jenž je fakticky jazýčkem vah při hodnocení rozvoje kultury paměti a její role pro zajištění bezpečnosti státu.

Tím je právě názor uvedený na počátku. Názor na hodnocení historické zkušenosti. Musíme si na prvním místě odpovědět na otázku, zda naše doba názor akceptuje nebo zda se jej obává. Naše zkušenost poslední doby je horší. Ne snad, že bychom se vrátili do časů cenzury, ale přes naši snahu je získání podpory na vzdělávací koncepci Památníku ticha nebo na scénář jeho expozice tristní.

Mohu se snad jen domnívat, proč tomu tak je: Koncepce směřování a názor se totiž špatně vloží do excelové tabulky! Já bych touto cestou chtěl požádat pana ministra a pana premiéra, aby zvážili, zda bychom neměli posílit prostor pro veřejný dialog, který by měla vést snad jednou vznikuvší síť paměťových institucí... **Aby nám sedmáci nehajlovali!** S trochou absurdity si troufnu poznamenat, že potom by Vladimír Putin mohl přijít likvidovat zárodky fašismu na naší domácí půdě.

Památník ticha
Memorial of Silence
Stätte des Schweigens
Monument du Silence